

Kokowska, Ewa / Kokowski, Andrzej

Wczesnośredniowieczne cmentarzysko rządowe w miejscowości Drażgów (Kolonia) stan. 1, w woj. lubelskim

Archeologia Polski Środkowowschodniej 2, 280-286

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

EWA I ANDRZEJ KOKOWSCY

WCZESNOŚREDNIOWIECZNE CMENTARZYSKO RZĘDOWE W MIEJSCOWOŚCI DRAŻGÓW (KOLONIA) STAN. 1, W WOJ. LUBELSKIM

W trakcie inwentaryzacji kolekcji zabytków archeologicznych z gabinetu historycznego szkoły podstawowej w Sobieszynie, gm. Ułęż (A. Kokowski, C. Machul, J. Rogatko 1988; B. Bargieł, A. Kokowski, J. Libera 1989; A. Kokowski 1991, s. 25-27, ryc. 2, s. 64-68; E. i A. Kokowscy 1993), zwrócono uwagę na znaleziska z miejscowości Drażgów (Kolonia) odnoszące się do kultury przeworskiej z okresu rzymskiego. W trakcie oględzin miejsca ich znalezienia na terenie intensywnie eksploatowanej piaskowni, zastano między innymi wielką ilość porzrzucanych kości szkieletów ludzkich pochodzących ze zniszczonych grobów, fragmenty naczyń średniowiecznych oraz znaleziono unikatowy topór żelazny (A. Kokowski, C. Machul, J. Rogatko 1988, s. 11). Wywiad przeprowadzony wśród okolicznych mieszkańców potwierdził przypuszczenie o obecności cmentarza wczesnopolskiego, jak również przybliżył określenie jego zasięgu. Od Kazimierza Grzelaka, właściciela pola przylegającego do piaskowni od strony zachodniej, pozyskano kompletne naczynie z tego okresu, jakie miało znajdować się „pośród dużych kości”, odsłoniętych w trakcie kopania piasku w 1988 r. Pozostałości cmentarzyska zbadano w całości w 1989 r. (F. Castagne, A. Kokowski 1989).

Interesujące nas stanowisko położone jest w najwyższej partii niewysokiego, ale rozległego piaszczystego wyniesienia leżącego w obrębie terasy zalewowej Wieprza, niespełna 130 m na północ od koryta rzeki (ryc. 1: a). W trakcie przeprowadzonych wiosną 1996 r. na obszarze 70-77 badań powierzchniowych AZP, stanowisko otrzymało numer 1/1 (A. Kokowski 1997, tabela).

Zdaniem mieszkańców Drażgowa w miejscu stanowiska istniało do niedawna wyraźne wzniesienie, widoczne doskonale z wielu punktów okolicy, którego partia szczytowa miała znajdować się około 2 m nad poziomem okalających piaskownię pól. Właśnie ową kulminację i stok południowy miały zajmować odkrywane przypadkowo groby szkieletowe. Ze zniszczonych obiektów pochodzi topór żelazny długości 131 mm z lekko łukowatym ostrzem długości 100 mm zakończonym długą, tępo zakończoną brodą. Nieznacznie uszkodzony wypukły obuch o wymiarach 70 x 33 mm miał kształt zbliżony do spłaszczonego owalu. Średnica otworu dla osadzania styliska wynosi 27 mm (ryc. 1: b). Innym znaleziskiem pozbawionym kontekstu jest wspomniane nieduże, przysadziste naczynie z wyodrębnioną szyjką, z lekko odgiętym na zewnątrz prostym brzegiem, zdo-

bione na barku brzuśca ukośnymi nacięciami, z brzuścem pokrytym gęstym ornamentem trójkątnych stempelków układanych w kwadraty w sześciu rzędach. Jego dno jest silnie wklęsłe z pierścieniowatym obrzeżem. Gлина zawiera dużą ilość domieszki drobnego piasku a barwa powierzchni jest pomarańczowo-brunatna (ryc. 2: a). Wysokość naczynia 105 mm, średnica wylewu 106 mm, brzuśca 132 mm, dna 66 mm.

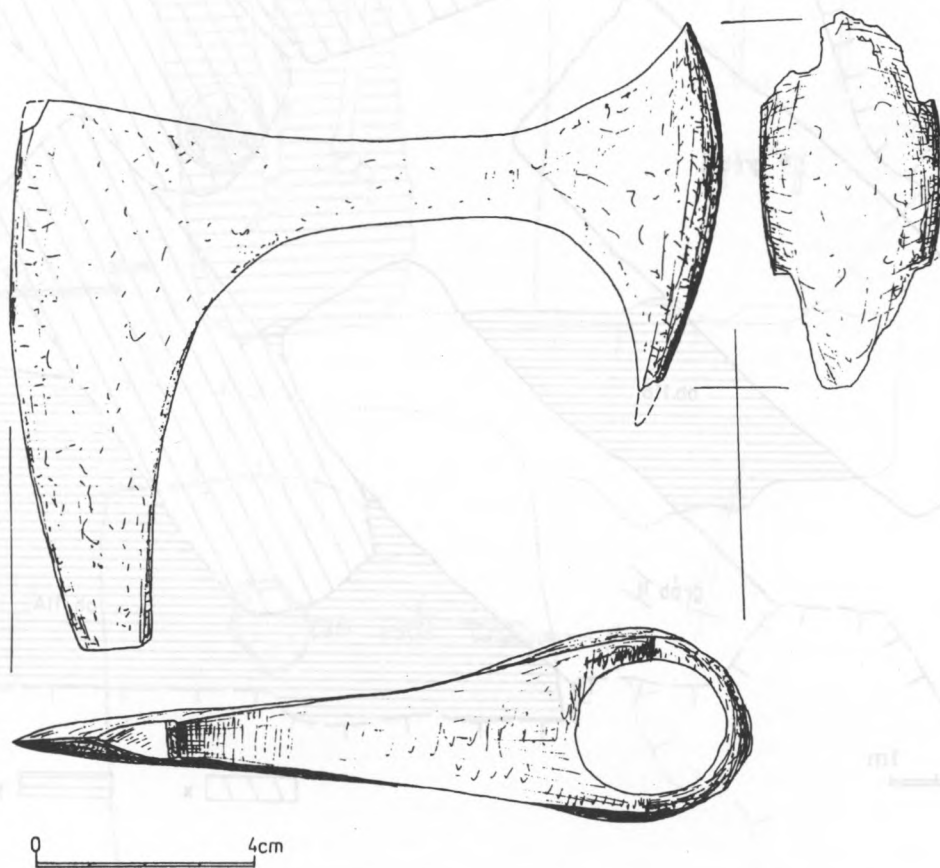
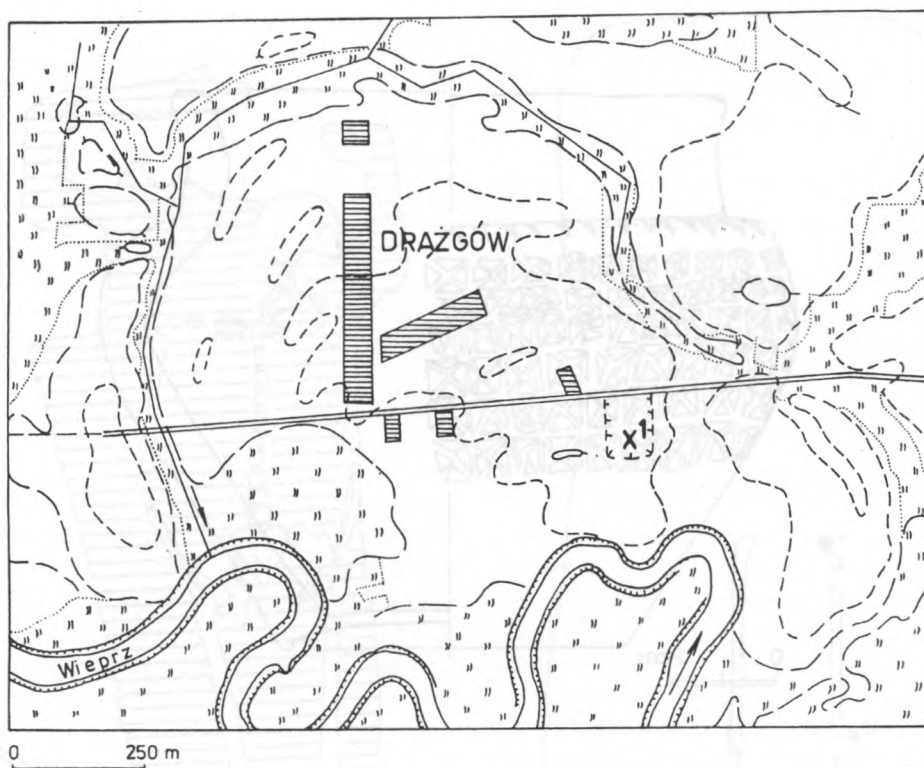
Podczas trwania badań ratowniczych przeprowadzonych w 1989 r. zorientowano się, iż nieomal w centrum południowej części wybierzyska znajduje się nienaruszony jeszcze ostaniec o powierzchni około 21 m². Odsłonięto na nim kilka obiektów¹, wśród których w dwóch podłużnych jamach orientowanych na osi NE-SW zlokalizowano źle zachowane szkielety ludzkie, natomiast w czterech dalszych obiektach, charakteryzujących się podobnym kształtem i wypełnieniem (w tym trzech czytelnym jedynie w różnej wielkości fragmentach) - nie znaleziono kości (ryc. 2: b). Pod grobami zlokalizowano dwa starsze chronologicznie obiekty, natomiast pomiędzy nimi, w jamie pokorzeniowej - zgniecione naczynie z późnych faz średniowiecza. Około 17 m na wschód od opisanego ostańca zadokumentowano fragment innego grobu szkieletowego, najprawdopodobniej wczesnośredniowiecznego, jednak o zdecydowanie różnej od wspomnianych wcześniejszej orientacji jamy grobowej, na osi W-E.

Grób nr I (obiekt 10)

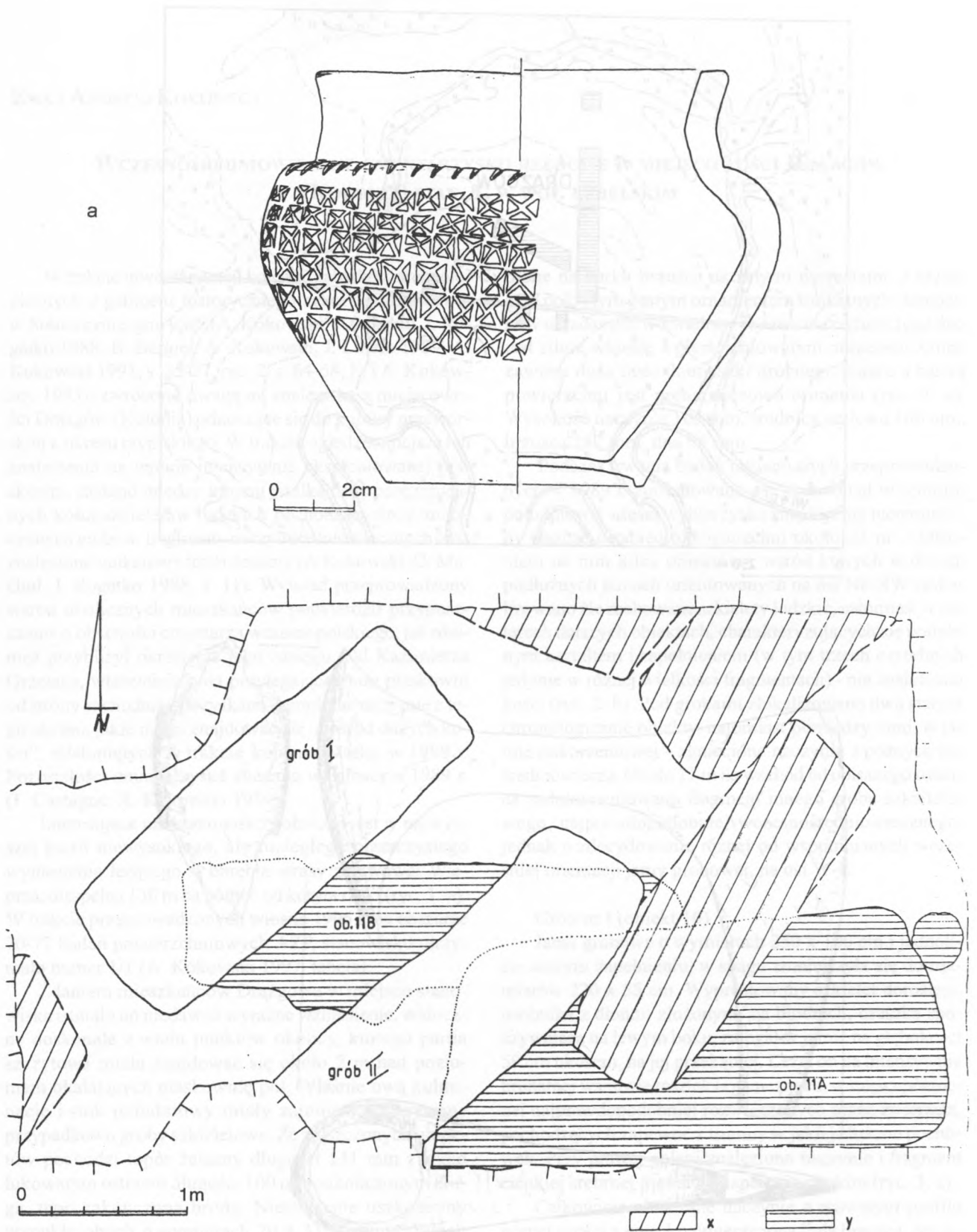
Jama grobowa o wymiarach 250 x 100 cm i jednolite szarym wypełnieniu, w spągu zmniejszyła się do rozmiarów 220 x 55 cm. Wyprostowany szkielet dorosłego osobnika z dłońmi złożonymi na biodrach, czaszką spoczywającą na lewym boku, zalegał w jamie na głębokości 59 cm ukosem, na jej przekątnej. Leżał on na intensywnie brunatnej warstwie resztek organicznych, w części północnej najprawdopodobniej rozwleczonych przez zwierzęta, pochodzących zapewne z trumny w jakiej złożono pochówek. Przy prawej gołeni znaleziono naczynie i fragment cienkiej srebrnej monety z napisem arabskim (ryc. 3: a).

Całkowicie obtaczane naczynie o esowatym profilu górnej części z wysoko umieszczoną linią brzuśca, posiada silnie odgięty na zewnątrz wylew z podniesionym od

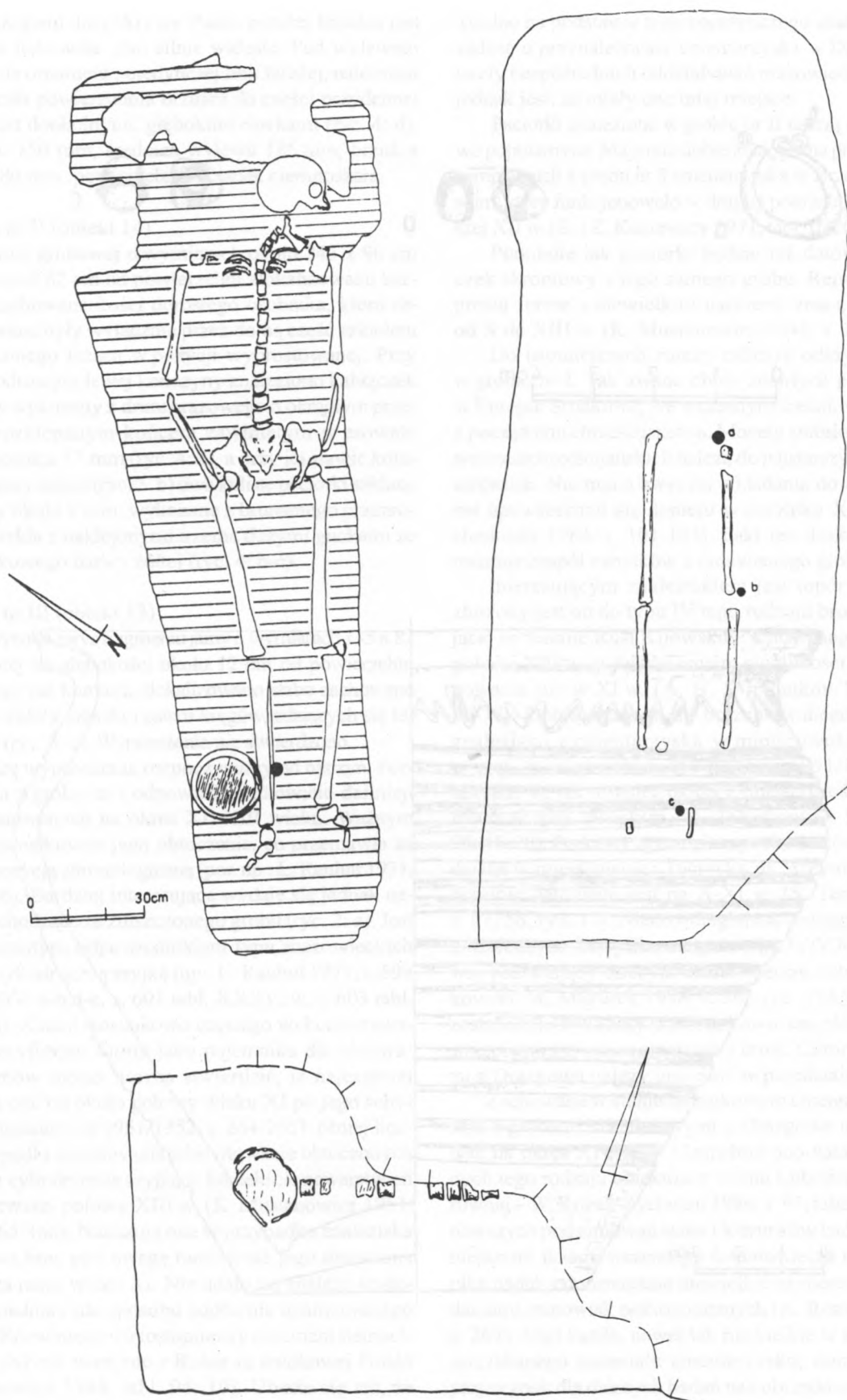
¹ Groby z okresu wczesnego średniowiecza otrzymały w trakcie opracowywania numerację rzymską, wszystkie pozostałe, bez względu na chronologię - numerację arabską.

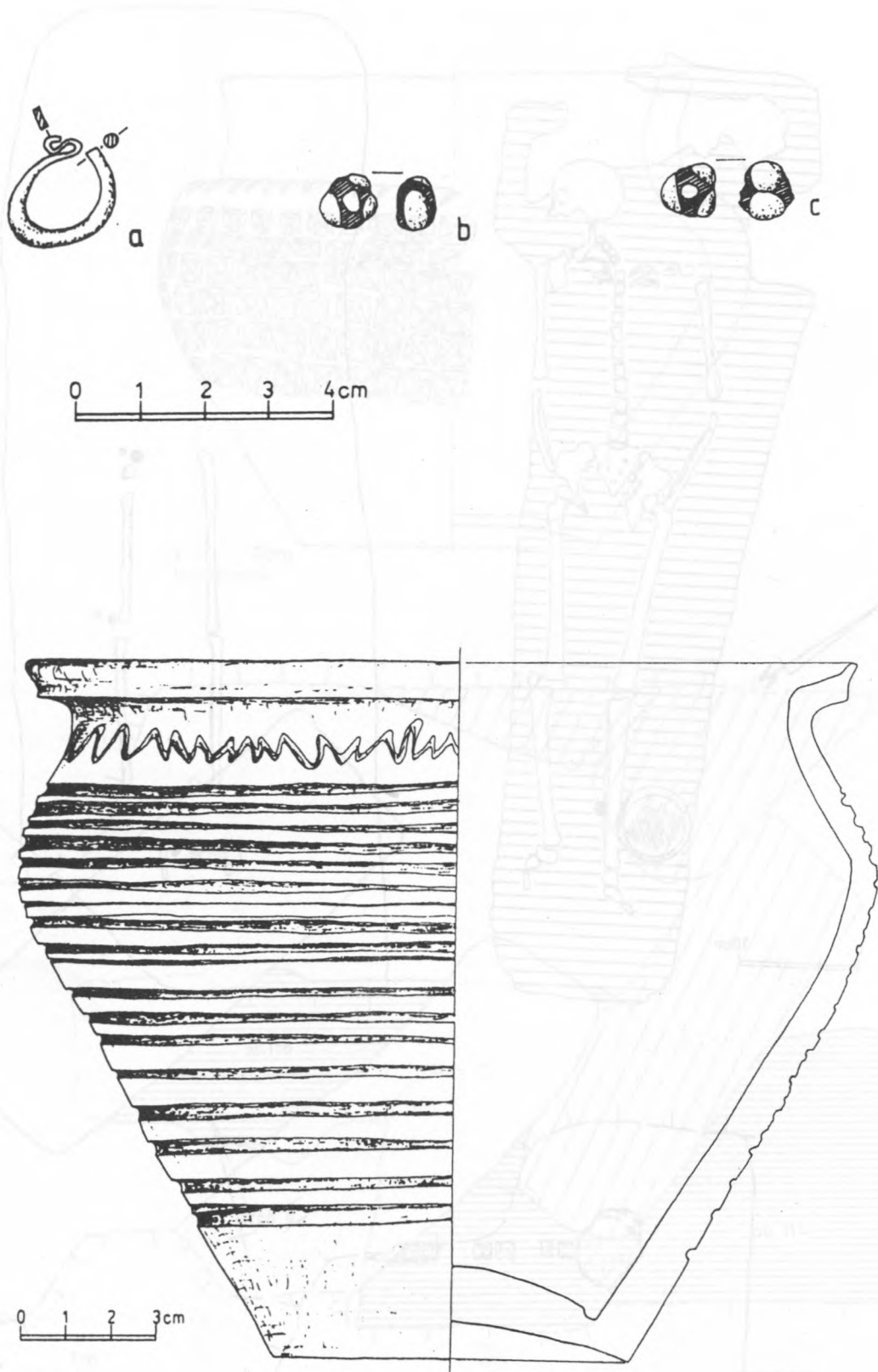
Ryc. 1. A - Drażgów (Kolonія), gm. Ułęż, woj. lubelskie, lokalizacja stanowiska nr 1/1(70-77) w obrębie gruntów wsi; B - topór żelazny znaleziony na zniszczonej partii cmentarzyska wczesnośredniowiecznego.

Ryc. 2. a - Drażgów (Kolonia), stan. 1, woj. lubelskie, naczynie ze zniszczonego grobu wczesnośredniowiecznego; b - plan zachowanej części cmentarzyska wczesnośredniowiecznego z grobami nr I i II, prawdopodobnymi grobami (x) i starożytnymi obiektami osadowymi (y).

Ryc. 3. Drażgów (Kolonia), stan. 1, woj. lubelskie. Plany pochówków nr: I (a - czarnym kółkiem zaznaczono lokalizację monety), II (b - literkami alfabetu oznaczono kolejno: kabłączek skroniowy i paciorki) i III.

Ryc. 4. Drażgów (Kolonia), stan. 1, woj. lubelskie, inwentarze grobów nr II (a-c) i I (d).

środką brzegiem dla pokrywy. Partia poniżej brzuśca jest regularnie lejkowata, dno silnie wklęsłe. Pod wylewem znajduje się ornament pojedynczej linii falistej, natomiast nieomal cała powierzchnia brzuśca do części przydennej pokryta jest dookólnymi, głębokimi rowkami (ryc. 4: d). Wysokość 150 mm, średnica wylewu 185 mm, brzuśca 191, dna 80 mm, powierzchnia ścianek ciemnoszara.

Grób nr II (obiekt 14)

W jamie grobowej o wymiarach około 245 x 90 cm na głębokości 62 cm od powierzchni zlokalizowano bardzo źle zachowane kości dorosłego osobnika, które reprezentowane były wyłącznie przez dolną część szkieletu postkranialnego leżącą w pozycji wyprostowanej. Przy stawie biodrowym lewej kończyny znaleziono kabłączek skroniowy wykonany z drutu brązowego o okrągłym przekroju, z rozklepanym końcem zawiniętym w esowate uszko - średnica 17 mm (ryc. 4: a), a przy jej stawie kolanowym i przy stopie (ryc. 3: b) dwa kuliste paciorki szklane o średnicy około 9 mm, wykonane z brunatnego przezroczystego szkła z naklejonymi trzema dużymi guzkami ze szkła opakowego barwy żółtej (ryc. 4: b-c).

Grób nr III (obiekt 13)

Uchwycono zarys fragmentu jamy o wymiarach 135 x 82 cm, w której na głębokości około 12 cm od powierzchni pozbawionej już humusu, zlokalizowano słabo zachowane fragmenty kaloty czaszki i osiem kręgów, zdających się leżeć *in situ* (ryc. 3: c). Wyposażenia nie stwierdzono.

Analizę wyposażenia rozpoczynamy od naczyń. Forma garnka z grobu nr I odpowiada całkowicie definicji naczyń datowanych na okres XII-XIII wieku. Ważnym faktem jest całkowite jego obtoczenie, co przemawia za młodszą pozycją chronologiczną (por. np.: L. Rauhut 1971, s. 607, 616). Bardziej interesujące wydaje się jednak naczynie pochodzące ze zniszczonego grobu (ryc. 2: a). Jest ono znakomitym odpowiednikiem typu mazowieckich naczyń z cylindryczną szyjką (np.: L. Rauhut 1971, s. 599 tabl. XXXIV: a-b,d-e, s. 601 tabl. XXXV: w, s. 603 tabl. XXXVI: i). Z racji stosunkowo częstego wykorzystywania tej specyficznej formy jako pojemnika dla ukrywanych skarbów monet można stwierdzić, iż najczęściej występują one od około połowy wieku XI po jego schyłek (K. Musianowicz 1951/1952, s. 264-265). Mniej liczne są przypadki znajdowania zdecydowanie obtoczonych garnków z cylindryczną szyjką w kontekście nawarstwień nawet pierwszej połowy XIII w. (K. Musianowicz 1951/1952, s. 365-366). Nakazują one w przypadku znaleziska z Drażgowa brać pod uwagę możliwość jego datowania nawet poza ramy wieku XI. Nie udało się znaleźć ściślego odpowiednika dla sposobu zdobienia analizowanego naczynia. Rozwinięty, wielostopniowy ornament stempelkowy ma jedynie naczynie z Ruśca ze środkowej Polski (R. Jakimowicz 1948, tabl. 94: 10). Uważa się też, że omawiany typ naczyń naśladuje drewniane wiaderka z czterema obręczami (K. Musianowicz 1951/1952, s. 353).

Trudno na podstawie tego pojedynczego znaleziska przesądzać o przynależności cmentarzyska w Drażgowie do strefy bezpośrednich oddziaływań mazowieckich, faktem jednak jest, że miały one tutaj miejsce.

Paciorki znalezione w grobie nr II należą do stosunkowo popularnych. Mają one dobre analogie na przykład w egzemplarzach z grobu nr 5 cmentarzyska w Brześciu Kujawskim, które funkcjonowało w drugiej połowie XI i w pierwszej XII w. (E. i Z. Kaszewscy 1971, tabl. II: 20-24).

Podobnie jak paciorki będzie też datowany kabłączek skroniowy z tego samego grobu. Reprezentuje on prostą formę z niewielkim uszkiem, znaną z zespołów od X do XIII w. (K. Musianowicz 1949, s. 190-192).

Do istotniejszych należy zaliczyć odkrycie monety w grobie nr I. Tak zwane obole zmarłych pojawiają się w Europie Środkowej we wczesnym średniowieczu wraz z początkami chrześcijaństwa. Monety arabskie w grobach wczesnochrześcijańskich należą do najstarszych tego typu znalezisk. Nie mniej zwyczaj wkładania do grobów monet upowszechnił się dopiero w początku XI w. (S. Suchodolski 1984, s. 101-103). Fakt ten doskonale dokumentuje zespół zabytków z omawianego grobu nr I.

Interesującym znaleziskiem jest topór. Formalnie zbliżony jest on do typu IV tego rodzaju broni występującej na terenie Rusi Kijowskiej, datowanego na XII po połowę XIII w., z zastrzeżeniem możliwości jego występowania już w XI w. (A. N. Kirpičnikov 1966, s. 30, 36-37). Dobrą analogią do prezentowanego okazu jest znalezisko z cmentarzyska w miejscowości Nieporęt w woj. warszawskim (L. Rauhut 1951/1952, tabl. XXXII: 4), jak również okazy z miejscowości Toż i Turowo w woj. plockim (R. Jakimowicz 1948, tabl. 90: 19-20). Podobny egzemplarz pochodzi również z grodziska w miejscowości Točivky na Wołyniu, które generalnie datowane jest na X-XI w. (S. Ters'kyj 1993, s. 57, 58, ryc. 11). Nieco odleglejszą analogią jest topór z Moroczyna, klasyfikowany do typu IV/V Kirpicznikowa, posiadający zdecydowanie szersze ostrze (A. Korkowski, W. Mazurek 1988, s. 303 ryc. 37A). Powyższe zestawienie świadczy o stosunkowo szerokim rozprzestrzenieniu się wzoru omawianej broni. Chronologię okazu z Drażgowa należy umieścić w przedziale XI-XII w.

Zachowane w stanie szczątkowym cmentarzysko płaskie z grobami szkieletowymi z Drażgowa należy datować na okres XI-XII w. Uzupełnia ono katalog nielicznych tego rodzaju obiektów z terenu Lubelszczyzny (porównaj - W. Kozak-Zychman 1996, s. 93, tabela 5). Z najnowszych podsumowań stanu i kierunków badań nad późniejszymi fazami wczesnego średniowiecza regionu wynika nadto jednoznacznie niewielkie zainteresowanie badaniami stanowisk nekropolicznych (A. Rozwałka 1996, s. 267). Stąd każde, nawet tak niewielkie w sensie ilości pozyskanego materiału cmentarzysko, stanowi ważny przyczynek dla dalszych badań nad obrzędowością wczesnochrześcijańskiej Polski i wynikającą z ich analizy problematyką powiązań międzyregionalnych.

LITERATURA

- Bargieł B., Kokowski A., Libera J.
1989 Kolekcja zabytków kamiennych z Sobieszyna, woj. lubelskie, Spr. UMCS, s. 48-49.
- Castagne F., Kokowski A.
1989 Dalsze badania ratownicze w Drażgowie stan. 1, gm. Uteź, woj. lubelskie, Spr. UMCS, s. 32-34.
- Jakimowicz R.
1948 Okres wczesnohistoryczny, [w:] *Prehistoria Ziemi Polskiej*, Kraków (1939), s. 362-429.
- Kaszewscy E. i Z.
1971 Wczesnośredniowieczne cmentarzysko w Brześciu Kujawskim, pow. Włocławek, MSiWŚ, t. 1, s. 365-434.
- Kirpičnikov A. N.
1966 Drevnerusskoe orużie, cz. 2, [w:] *Archeologija SSSR, svod archeologičeskich istočnikov*, v. E1-36, Moskva.
- Kokowscy E. i A.
1993 Wczesnośredniowieczne znalezisko wotywno (?) z Żabianki w woj. lubelskim, Sl. Ant., t. 34, s. 241-247.
- Kokowski A.
1991 *Lubelszczyzna w młodszym okresie przedrymskim i w okresie rzymskim*, Lublin.
1997 Sprawozdanie z badań na obszarze AZP 70-77, AZP, t. 1, Warszawa, w druku.
- Kokowski A., Machul C., Rogatko J.
1988 Drażgów Kolonia, gm. Uteź, woj. lubelskie, stan. 1, Spr. UMCS, s. 11-13.
- Kokowski A., Mazurek W.
1988 Stanowisko wielokulturowe nr 25 w Moroczynie, gm. Hrubieszów, woj. Zamość, Spr. Arch., t. 39, s. 261-307.
- Kozak-Zychman W.
1996 *Charakterystyka antropologiczna ludności Lubelszczyzny z młodszego okresu rzymskiego*, Lublin.
- Musianowicz K.
1949 Kabłączki skroniowe. Próba typologii i chronologii, Świat., t. 20, s. 115-232.
1951/52 Mazowieckie naczynia z cylindryczną szyjką na tle słowiańskiego materiału porównawczego, WA, t. 18, s. 345-384.
- Rauhut L.
1951/52 Wczesnośredniowieczne cmentarzysko szkieletowe z przełomu XI-XII w., w Nieporęcinie, WA, t. 18, s. 323-334.
1971 Wczesnośredniowieczne cmentarzyska w budowie kamiennej na Mazowszu i Podlasiu, MSiWŚ, t. 1, s. 435-648.
- Rozwałka A.
1996 Wkład Katedry Archeologii UMCS w badania okresu średniowiecza, nowożytności i czasów najnowszych na obszarze Polski środkowo-wschodniej, APŚ, t. 1, s. 267-270.
- Suchodolski S.
1984 Skarb monet i ozdób z X wieku oraz inne monety znalezione na cmentarzysku w Niemczy, WN, R.28, s. 92-105.
- Ters'kyj S.
1993 Obsteženja gorodišč knjazoi doby na Volyni v 1986-91 rokach, [w:] *Naukovi zapysky*, z. 1, L'viv, s. 41-67.

EWA END ANDRZEJ KOKOWSKI

AN EARLY MEDIEVAL CEMETERY (ARRANGED IN ROWS) IN DRAŻGÓW KOLONIA, SITE 1, LUBLIN VOIVODSHIP

The site was discovered following the information about archaeological artefacts collected in the primary school in Sobieszyn. Already on the surface, destroyed by sand extracting, an iron axe was found, and the local farmers handed over a vessel which was found accidentally in the same place. In 1989 an untouched piece of land in the southern part of the site was examined archaeologically. Two graves with poorly preserved skeletons (I and II) and five boneless grave-shaped pits were recorded. Grave No. III was disco-

vered in some distance in the eastern direction from the concentration.

One of the most important finds from this cemetery was a vessel with a cylindrical neck belonging to the Masovia type, and a fragment of an Arabian coin from grave No. I. The features described above supplements the scanty catalogue of flat cemeteries from the time of early Christianity based on the excavated sites from the Lublin region. The cemetery should be dated to the 11th-12th centuries.

Katedra Archeologii UMCS w Lublinie